

РЕГЛАМЕНТИ И ПРОБЛЕМИ НА ОПИСАНИЕТО НА АРХИВНИТЕ ДОКУМЕНТИ В МУЗЕЙНИТЕ ФОНДОВЕ И КОЛЕКЦИИ

Давид Нинов, НВИМ

Член 6 от *Закона за културното наследство*¹ определя националното документално наследство като част от културното наследство на Република България. Последното се управлява и съхранява от Националната система по опазване на културното наследство, важен елемент от която е съществуващата на територията на страната музейна мрежа². Така независимо от своя тематичен или териториален обхват и собственост българските музеи получават правото да комплектуват във фондовете си архивни документи, които обаче по уточнение на Закона за Националния архивен фонд не принадлежат на държавни и общински институции, обект на комплектуване от държавните архиви.

Според действащите регламенти музеите също формират фондове (основен, спомагателен и научен), но по своята физиономия и функционална характеристика те значително се различават от познатите на архивната колегия архивни фондове³. В тях т. н. културни ценности се обособяват в колекции, т. е. сбирки (след приемането на Новия закон за културното наследство понятието „колекция“ е заменено със термина „сбирка“⁴) според вида си — ордени и медали, документи, лични вещи, оръжие, знамена и др.

Попаднали в музейния фонд и формирали сбирка архивните документи се инвентират и описват по правила различни от действащите в националната архивна система. Тези правила наподобяват библиотечно-каталожните похвати, доказали своята неефективност в архивната практика. Защото по правило документите на даден субект не се групират като

исторически формирал се комплекс, а имат вид на „парчета от фрагменти“, често пъти нямащи ясна връзка помежду си (обстоятелство, което е характерно най-вече за музеите с общ профил). В случай на постъпление на архивен материал или материали за дадено лице или институция те не се класифицират според някои от познатите ни типови класификационни схеми, с цел да се разкрият междудокументните взаимозависимости, а се описват и инвентират самостоятелно, като единственият обединяващ ги белег е техният източник на комплектуване. При последващо постъпление на името на същия, то не може да бъде прибавено към вече съществуващото, а се завежда като поредният самостоятелен сегмент в документалната сбирка. Налице е пълно погазване на свещения за архивистите принцип за единство и недробимост на архивния фонд, какъвто на практика отсъства. Този подход се оправдава с експозиционната подчиненост на организацията на музейния фонд, за която е характерна предметно хронологичното представяне на комплектуваните от съответния музей културни ценности. Последните, включително и архивните документи, се описват според разпоредбите на **Наредбата за формиране и управление на музейните фондове**⁵ посредством 26 реквизита⁶, които съотнесени към международния стандарт за архивно описание ISAD (G) намират своето частично или пълно съвпадение.

Някой от реквизитите за описание според Наредбата за формиране и управление на музейните фондове например са:

- *Наименование на музея, в който се съхранява архивният документ;*
- *Наименование на движимата културна ценност, т. е вид на документа;*
- *Историческа справка;*
- *Количествено и съдържателно описание на движимата културна ценност, респективно документа;*
- *Датировка;*
- *Местонахождение във фондохранилище;*
- *Предишен собственик;*
- *Библиографска справка и др.*

Според ISAD (G) елементи на описание са:

- *Наименование на архива, в който се съхранява архивният документ;*
- *Историческа справка на фондообразователя, т. е. на създателя на документа;*

- *Количествено и съдържателно описание на документа;*
- *Датировка;*
- *Местонахождение в архивохранилище;*
- *Източник на комплектуване;*
- *Бележки за публикуване на архивния документ и т. н.*

Този факт е от съществено значение при съставянето и поддържането на бъдещия Единен национален регистър на архивните документи, предвиден от Закона за Националния архивен фонд. Същевременно той би благоприятствал обмена на данни и информация, т. е. метаданни между бъдещите информационни системи на държавните архиви и музеите. Но въпросът за отсъствието и неприлагането на единни класификационни схеми при подредбата на архивните документи в музеите и архивите остава открит. Пренебрегването му ще изправи в бъдеще музейни специалисти, архивисти и потребители на ретроспективна информация пред сериозни препятствия, чието преодоляване ще изисква инвестирането на значителни средства, усилия и време.

Експозиционната подчиненост при обособяването на архивните документи в музейните фондове в значителна степен затруднява използването им. Отделянето на документалните материали в сбирка, без каквато и да било класификация ги превръща в неорганизиран поток, чиято тематична общност остава скрита за изследователя. Същият трябва сам да издири документите за интересувания го обект, прибегвайки до различни по своята информационна натовареност картотеки, каталози и др., за да възстанови по възможност техния исторически формирал се комплекс — важен критерий за правдивото историческо изследване. Проблемът се усложнява и от обстоятелството, че повечето музеи не разполагат с издадени справочници по съдържанието на съхраняваните в тях архивни документи. Така последните остават скрити за научната общност. А единната автоматизирана система за електронна обработка на културните ценности, грижа на Министерството на културата, която в значителна степен би решила маркираните проблеми, така и не се случва. Защото отсъствието на класификационна подредба и тематична обвързаност частично ще се компенсира от възможностите за търсене на информация от уеб-базираните релационни или хипертекстови бази данни.

Като проблем при описанието на документните културни ценности остава и неговата фрагментарност. Често пъти определените от Наредбата за формиране и управление на музейните фондове 26 реквизита

са незасегнати в процеса на инвентирание, поради лошата научна обработка. Така метаданните за документа биват недостатъчни за неговото скоростно издирване и ефективно използване. И ако досега българските музеи умело бранят своите фондове от научната общност, то рано или късно, както повелява Законът за културното наследство, те ще трябва да се превърнат в информационно-комуникационни центрове за услуги за обществото. Още повече, че в контекста на Стратегията за електронно правителство музеите, библиотеките и архивите (институциите на паметта) са призвани да отговорят на обществения интерес към ретроспективна и научна информация. А без качествени метаданни, подходящо класифицирани, това няма как да се случи.

Бележки

¹ Закон за културното наследство. – ДВ. бр.19 от 13 март 2009 г., изм. ДВ. бр. 80 от 9 окт. 2009 г., изм. ДВ. бр. 92 от 20 ноем. 2009 г., изм. ДВ. бр. 93 от 24 ноем. 2009 г., изм. ДВ. бр. 101 от 28 дек. 2010 г., изм. ДВ. бр. 54 от 15 юли 2011 г., изм. ДВ. бр. 15 от 21 февр. 2012 г., изм. ДВ. бр.38 от 18 май 2012 г., изм. ДВ. бр. 45 от 15 юни 2012 г., изм. ДВ. бр.77 от 9 окт. 2012 г., изм. и доп. ДВ. бр. 82 от 26 окт. 2012 г., изм. ДВ. бр. 15 от 15 февр. 2013 г., изм. ДВ. бр. 66 от 26 юли 2013 г.

*Чл. 6. Културно наследство са: наземни, подземни и подводни археологически обекти и резервати; исторически обекти и комплекси; архитектурни обекти и комплекси; етнографски обекти и комплекси; образци на парковото изкуство и ландшафтната архитектура; природни ценности (образци), включително антропологични останки, открити при теренни проучвания, и останки на палеозоологията и култивирани растения; индустриално наследство; произведения на изящни и приложни изкуства; народни занаяти; **документално наследство; аудио-визуално наследство**; усна традиция и език; **книжовни и литературни ценности**; обичаи, обреди, празненства, ритуали и вярвания; музика, песни и танци; народна медицина; кулинарни и етнологички традиции; народни игри и спортове.*

² Националната система по опазване на културното наследство включва държавните и общинските органи за управление и контрол на дейностите по опазване на културното наследство, **музеите**, културните организации по смисъла на Закона за закрила и развитие на културата,

както и Светия синод на Българската православна църква и централните ръководства на другите регистрирани вероизповедания.

³ Държавните, общинските и частните музеи и музеите със смесено участие формират **основен, обменен и научнопомагателен фонд**. Основният фонд включва придобитите от музея и предоставените му за безвъзмездно ползване движими културни ценности – национално богатство, както и тези, които съответстват на неговия тематичен обхват. В обменния фонд влизат придобитите от музея и предоставените му за ползване движими културни ценности, които не съответстват на неговия тематичен обхват, както и многократно повтарящите се културни ценности от основния му фонд. Научнопомагателният фонд обхваща предмети и други материали от значение за изследователската, експозиционната и образователната дейност на музея.

⁴ Регистрираните в Министерството на културата до влизането в сила на Закона за културното наследство музейни сбирки от културни ценности получават статут на колекции с обществена значимост.

⁵ Наредба № Н-6 за формиране и управление на музейните фондове. – ДВ, бр. 2 от 8 ян. 2010 г.

⁶ 1. наименование на музея; 2. наименование на отдела/сбирката; 3. наименование на движимата културна ценност; 4. броя на движимите културни ценности; 5. шифър и инвентарен номер; 6. снимка; 7. стар инвентарен номер; 8. акт за приемане – предаване на новопостъпили движими културни ценности; 9. номер на идентификационния протокол; 10. описание на движимата културна ценност (тегло, размери, материал, техника); 11. датировка; 12. състояние на движимата културна ценност; 13. историческа справка; 14. местонахождение; 15. предишен собственик; 16. номер на фотонегатива или дигиталния носител; 17. регистрационен номер в Националния музеен фонд; 18. местосъхранение; 19. библиографска справка; 20. научни публикации; 21. консервация и реставрация; 22. участия в изложби; 23. копия на движимата културна ценност; 24. акт за ликвидация; 25. трите имена, длъжност и подпис на лицето, съставило описанието; 26. дата на съставяне на описанието.